

קטניות בשיעור כזית ויותר.

הרי מוכח דיש שומר לפחות מכפול, שהרי גרגירי חטה או שעורה או עדשים אין בהם כפול. וקשיא לרב!?

ומתריצין: **"בריה" שאני**. שגרגירי חטה ושעורה כשהם שלמים, הרי הם נחשבים ל"בריה" בפני עצמה, וחשובים הם. ולכן כולי עלמא מודים שאפילו בפחות מכפול יש להם שומר. ורב שאמר שדוקא בכפול יש דין שומר, לא אמר אלא בדבר שאינו "בריה", וכגון שומר לחצי פול, או לבשר פחות מכפול⁽³⁷⁾.

בעי רב אושעיא: שני שומרים — מהו ק"ט-ב שיצטרפו עם האוכל הנשמר על ידם לשיעור כביצה של טומאת אוכלין?

והוינן בה: היכי דמי?

אילימא בשני שומרים שהם זה על גב זה, כגון מאכל שיש עליו שני קליפות, האחד על גבי השני. ומבעי ליה האם לשניהם יש דין שומר ומצטרפים, תיקשי, מאי קמביעיא ליה לרב אושעיא? ומי איכא שומר על גב שומר?

ומאי "במשמושן" דקאמר רבי אלעזר בן עזריה? [שהרי לפי תירוץ הגמרא דמיירי ביד, הוא מטהר בפולים אפילו את היד שלהם, לפי שאין לו צורך לאחיזה בהם, והוא מטמא את היד של הקטניות מפני שהוא רוצה במשמושן, ומעתה אי אפשר לפרש כמו בסלקא דעתך שהוא רוצה במשמוש הקטניות באמצעות השרביטים, שזה סברה בשומר ולא ביד],

— **בתשמישן!** שמשמש באותו קלח כדי לשרביטים. אבל בפול, הואיל והוא גס, לא איכפת ליה לטלטל את הפולין בעצמם בלא השרביטים, ולכן אין לקלח שלהן תורת יד.

תא שמע: דתנא דבי רבי ישמעאל: נאמר בפרשת טומאת אוכלין: "וכי יפל מנבלתם על כל זרע זרוע אשר יזרע", ודרשינן מ"אשר יזרע" — כדרך שבני אדם מוציאין את הזרע לשדה, דהיינו, חטה בקליפתה, ושעורה בקליפתה, ועדשים בקליפתן, כך הם מטמאין, שהקליפה, שהיא שומר לאוכל, מצטרפת להשלים לשיעור כביצה לגבי טומאת אוכלין.

מוכח שהמעלה של בריה מועילה רק שיש שומר לפחות מפול, ולא לעיקר השיעור של כביצה. ותמה על המגיה במשנה למלך [פ"ד מטומאת אוכלים סוף ה"א] שדן בזה.

החזון איש [עוקצין א ג] נסתפק, האם גם ביד מועיל בריה, שיהיה יד אף לפחות מכזית, אמנם במאירי כאן מפורש שגם ביד מועיל בריה.

ולפי מסקנת הגמרא להלן עמוד ב' דתנא דבי רבי ישמעאל איירי בחיטים שהיו בימיו של

ערלה. אך לענין טומאה כל דבר שמועיל לפרי נחשב לשומר, עיי"ש.

37. כתב רש"י, שתירוץ זה מתרץ גם את הראיה הקודמת מרבי אלעזר בן עזריה, ואין צריך להעמיד בנגע השרץ בקולחא.

מהגמרא כאן הוכיח הלב אריה, שגם בריה שלמה אינה מקבלת טומאה בפחות מכביצה, שאם לא כן, מה צריך לצירוף של השומר, הרי גם בלא השומר יש כאן בריה שלמה!?! אלא

ראויה לאכילה עם הבצל, והיא נחשבת לאוכל.

ב. הקליפה האמצעית — אם היא שלמה, הרי היא מצטרפת כדין שומר. אך אם היא קדורה אין היא מצטרפת, לפי שאינה שומרת על הבצל כאשר היא נקובה⁽³⁹⁾.

ג. הקליפה החיצונה — **בין כך ובין כך**, בין כשהיא שלמה ובין כשהיא נקובה, הרי היא מהורה, לפי שאין עליה דין שומר, כיון שאינה שומרת על הבצל אלא על השומר של הבצל, שהיא הקליפה האמצעית

הרי פשוט שאין דין "שומר" המצטרף לכביצה אלא על השומר הראשון, שהוא השומר של הפרי עצמו. ולא על השומר השני שהוא שומר של השומר.

וראיה לדבר⁽³⁸⁾: **והתנן: רבי יהודה אומר: שלש קליפות הן בבצל. וכל קליפה דינה שונה מחברתה:**

א. הקליפה הפנימית הסמוכה לבצל — **בין כשהיא שלמה ובין כשהיא קדורה** [נקובה], הרי היא מצטרפת לאוכל להשלמת השיעור. ולא מדין שומר, אלא שהקליפה עצמה

כרבי יהודה שהקליפה החיצונה של הבצל אינה מצטרפת, וכתב החזון נחום, שמשמע מכאן שחכמים נחלקו על רבי יהודה, והם סוברים שיש שומר על גבי שומר, שאם לא כן מדוע הוצרך לפסוק כרבי יהודה, [והטעם שפסק כרבי יהודה כתב הכסף משנה, שהרמב"ם סמך על הסוגיא שלנו, שהגמרא הביאה בפשיטות את דברי רבי יהודה להוכיח שאין שומר על גבי שומר]. אך יש להקשות, שאם כן מדוע לא נחלקו חכמים גם במשנה הקודמת לגבי נץ הרימון? אך לפי מה שכתבו המאירי והחתם סופר מיושב, שהם מודים בנץ הרימון לפי שהנץ אינו קיים גם בתלוש. וראה עוד בספר "חברותא" על מסכת עוקצין פ"ב מ"ג הערה 18.

39. במסכת עוקצין פ"ב מ"ה איתא, שקליפת האגוזים והשקדים נחשבת חיבור אף אם היא נסדקה, עד שירצץ אותה לרסיסים, שכזה הוא גילה בדעתו שאינו חפץ עוד בשמירת הקליפה, וכן מבואר שם מ"ו לגבי קליפת הביצה. ומבואר שאף קליפה שנסדקה שומרת על המאכל, וצריך ביאור מדוע קליפת הבצל הנקובה אינה שומרת? ותירץ המשנה אחרונה [פ"ב מ"ד], שיש חילוק

שמעון בן שטח, שבחיטה עצמה עם הקליפה יש שיעור כביצה, לא קשה כלל לרב, ואין ראה שבבריה שלמה יש שומר אף לפחות מכפול, וכן כתב החזון איש שם.

38. הקשה החזון נחום [עוקצין פ"ב מ"ג], מדוע לא הוכיחה הגמרא ממשנה אחת קודם, שנץ הרימון אינו מצטרף משום שאין שומר על גבי שומר, וכמו שפירש רש"י לעיל [ק"ח ב]? ותירץ החתם סופר, שבנץ הרימון יש טעם נוסף לומר שאינו מצטרף, לפי שבמסכת ברכות [לו א] מבואר, שלאחר שתולשים את הרימון מהאילן הרימון מתייבש והנץ נושר ממנו, ויתכן שהשומר מצטרף רק אם הוא קיים גם בתלוש, מה שאין כן נץ הרימון שאינו קיים בתלוש אינו מצטרף, ולכן אי אפשר להביא מכאן ראה שאין שומר על גבי שומר. אך אחרי שמוכיחים מקליפת הבצל שאין שומר על גבי שומר, הרי טעם זה קיים גם בנץ הרימון, ולכן פירש כן רש"י לעיל. ובאמת המאירי כתב, שנץ הרימון אינו מצטרף משום שאינו קיים גם בשעת גמר פרי [כונתו שאינו קיים גם בתלוש, וכמבואר בסוגיא בכרכות שם].

הרמב"ם בפירוש המשנה כתב שהלכה

שתחתיה⁽⁴⁰⁾.

הרי שאין שומר על גבי שומר⁽⁴¹⁾. ומאי קמיבעיא לרב אושעיא?

ומתצינן: **רב אושעיא** — **שומר של אוכל**, שהיה בו בתחילה יחד עם האוכל שיעור כביצה, **שחלקו לשנים**, **קמיבעיא ליה** האם יצטרפו עתה שני חלקי השומר הנפרדים עם שני חלקי האוכל.

וצדדי האיבעיא הם:

האם **כיון דהאי** — השומר על החלק האחד **לא מגיין אהאי** על החלק השני. **והאי** — השומר על החלק השני **לא מגיין אהאי** על החלק הראשון, — **לא מצטרפת** לאוכל, לפי שהשומר אינו מצטרף אלא עם האוכל שהוא מגיין עליו, ולא עם האוכל השני [המוגן על ידי השומר השני]. והרי בכל חלק עם השומר שלו בלבד יש רק חצי כביצה,

או דלמא, **כיון דהאי** שומר **מגיין** על האוכל **אדידיה**, **והאי** שומר **מגיין אדידיה** —

41. ניתן לבאר את הדין ש"אין שומר על גבי שומר" בכמה אופנים:

א. השומר החיצון אינו שומר את הפרי באופן ישיר, אלא באופן עקיף, שהוא שומר את השומר, ודין שומר התחדש רק בשומר הישיר של הפרי.

ב. בדין שומר יש תנאי, שרק השומר הסמוך לאוכל מצטרף, אך השומר החיצון שאינו סמוך לאוכל, שהרי יש הפסק בינו לאוכל על ידי השומר הפנימי, אינו מצטרף. וכן נקט התוספות **יום טוב** במסכת עוקצין פ"ב מ"א.

ג. דין שומר הוא חידוש התורה, שאף דבר שאינו ראוי לאכילה מצטרף, ומצינו חידוש זה בשומר אחד בלבד, ולא על שני שומרים, וקבעו חכמים מסברא שהשומר הפנימי הוא המצטרף, ולא השומר החיצון.

ד. כאשר יש שני שומרים, כל אחד מהם לחד מועיל לשומר את הפרי, ואין צריך הפרי לשניהם, ולכן רק אחד מהם מצטרף, וקבעו חכמים מסברא שהשומר הפנימי הוא השומר העיקרי, ולכן רק הוא מצטרף. ולפי צד זה, אם הפרי צריך את שני השומרים, וכאשר ניטל אחד מהם יופסד הפרי, הרי באמת שניהם מצטרפים. וראה בספר "חברותא" על מסכת עוקצין שם הערה 26.

בין נסדקה לנקבה, שאם היא נקבה ונחסר ממנה מעט, אינה מועילה לשומר. אך באופן שרק נסדקה, ונשארה בשלמותה, הרי היא מועילה לשומר. אך החזון איש [עוקצין ב י] חילק בין קליפת הבצל, שהיא רכה, ומשנקבה סופה ליפול לגמרי, לשאר הקליפות, שהם קשות, והם מועילות לשומר את הפרי גם כאשר הם ניקבו. [באופן שהקליפה האמצעית נקובה והקליפה החיצונה שלמה, יש לעיין מה דין האמצעית ומה דין החיצונה, וראה בספר "חברותא" על מסכת עוקצין פ"ב מ"ד הערה 27].

40. הרמב"ם בפירושו המשנה והרע"ב על המשנה שם כתבו, שהקליפה החיצונה היא הקליפה הדקה שנופלת בעת שממשמשים בבצל, וכתב התפארת ישראל, שלפי זה הקליפה החיצונה אינה משמשת אף ליד, שהרי אינה ראויה לאחיזת הבצל, וכן דייק המשנה אחרונה מלשון המשנה "טהורה", שהיא טהורה אף מדין יד. [ומכל מקום אם היה שומר על גבי שומר, היתה הקליפה החיצונה מטמאת מדין שומר, שאמנם ליד אינה ראויה. אך בעוד שהיא קיימת היא שומרת על הבצל, אלא שאין שומר על גבי שומר].

הכא במאי עסקינן — בנגע השרץ בקולחא, ומשום יד. ולא משום שומר. ומיירי באופן שבקטניות בפני עצמם יש שיעור כביצה, ואין צריך לצרף את השרביטים, וקא משמע לן, שהקלח נחשב יד לכל הקטניות, אף שאין כזית מהם במקום אחד.

ומאי ב"משמושן" דקאמר רבי אלעזר בן עזריה — בתשמישן. שהוא רוצה בשימוש של הקלח לאחיזה לקטניות.

תא שמע: דתנא דבי רבי ישמעאל: "על כל זרע זרוע", בדרך שבני אדם מוציאים לזריעה — חטה בקליפתה, ושעורה בקליפתה, ועדשים בקליפתה! שהקליפה מצטרפת עם החטה מדין שומר. והרי בחטה אחת עם קליפתה אין שיעור כביצה אלא בצירוף כמה חטים יחד, ואמרינן שקליפותיהם מצטרפות לאוכל לכביצה. ומוכח דשני שומרים

מצטרפין. כיון שכל שומר מצטרף עם האכל שלו והאוכלין עצמן מחוברין ביניהם, הרי חשיב הכל כמחובר, ושניהם מצטרפים זה לזה לשיעור כביצה (42)?

תא שמע: רבי אלעזר בן עזריה מטהר בשל פול, ומטמא בשל קטניות, מפני שרוצה במשמושן.

וקא סלקא דעתין דמדין שומר קאתינן עלה, שהשרביטין הם שומרים לקטניות. והרי בשרביט אחד אין בו שיעור כביצה כדי שיקבל טומאה, אלא מצרפינן כמה שרביטים עם האוכל שבהן לכביצה (43). והרי כל שרביט אינו שומר אלא רק על מה שבתוכו, שאין בו כזית. ובכל זאת מצטרפין כל השומרים עם האוכל שבתוכם. ומוכח כי שני שומרים מצטרפים.

ודחינן: אמר רב אחא בריה דרבא:

הם מחוברים לאוכל כביצה]. עוד כתב החזון איש שם, שבאופן שיש באוכל לחוד שיעור כביצה, או שיש באוכל והשומר שלו כביצה, הרי כל האוכלים המחוברים אליהם מצטרפים, אף אם הם מחוברים דרך השומר, לפי שספק הגמרא הוא רק לדיני צירוף. אך ודאי השומר נחשב אוכל אף ביחס לאוכל אחר שאינו שומר שלו.

43. כאן מודה רש"י שגם לפי הסלקא דעתך איירי באופן שאין שיעור כביצה בשרביט אחד, אלא כל השרביטים מצטרפים יחד לכביצה, שאם לא כן מה הראיה ששני שומרים מצטרפים, [ואף שלעיל פירש רש"י שמדובר בשרביט שיש בו כביצה עם גרגר אחד, מכל מקום כאן הבינה הגמרא שזה דוחק לומר כן].

42. כתב הרש"ש, שמפירוש רש"י משמע שהספק הוא באופן שבכל חלק עם השומר שלו יש רק חצי כביצה, וצריכים לצרף את שני השומרים. אך באופן שיש בחלק אחד בפני עצמו כביצה, ובחלק השני יש חצי כביצה רק עם השומר, אין בזה ספק שמצטרפים את שני חלקי האוכל עם השומר של אחד מהם לשיעור כביצה. אך מדברי התוספות דייק שספק הגמרא קיים בכל אופן, וכן נקט החזון איש [עוקצין א ג] מסברא, שאין לחלק ביניהם. [ויתכן לבאר את דעת הרש"ש, שבאופן שצריך לצרף רק שומר אחד, הרי האוכל האמצעי מצטרף גם עם השומר שלו וגם עם האוכל השני, כיון ששני אוכלים מצטרפים, ורק האוכל השני עם השומר לא יכולים להצטרף, מאחר ואינו שומר אותו, ואם כן ביחס לאוכל המצטרף עם שניהם יש כאן חשיבות של כביצה, ומעתה כולם טמאים, שהרי

מצטרפים. (44)

ודחינן: **כדאמר רב אחא בריה דרבא: "בקולחא — ומשום יד", שקלח אחד משמש יד אחת לכל השרביטין.**

ומתריצין: **בחד דרא עסקינן.** שהקליפות אינן מצטרפות אלא לחטים שבאותה שורה, לפי שכולם שומרים זה על זה, שאם תפול חטה אחת תפול כל השורה.

ומקשינן: **ומי איכא שיעור כביצה באוכלין בחד דרא?** והרי בכל החטים עם הקליפות שבשורה אחת אין בהם כביצה כדי לקבל טומאה. ומה יועיל הצירוף של הקליפות?

ומתריצין: אכן, יתכן שיהיה בהם שיעור כביצה וכגון **בחיטי דשמעון בן שטח**, שבימיו היתה הברכה מצויה והיו החטים גדולים מאוד, וכן השעורים והעדשים היו גדולים מאוד.

ומסקינן: **השתא דאתית להכי, חדא חיטה נמי, בחיטי דשמעון בן שטח.** ושוב אין צורך לאוקמי להא דתנא דבי רבי ישמעאל שהחטה בקליפתה מצטרפת בשדרה של שבולת, שקבועים בה כמה חיטים. אלא מיירי בחיטה אחת בימיו של שמעון בן שטח, שהיה אז בחיטה אחת עם קליפתה

הכא נמי ביחס לצירוף הקליפות איירי **בשדרה** של השבלת, שהחיטים נמצאים סביבה, **ומשום שומר** אחד הם מצטרפים. שכל קליפה צריכה לכל הקליפות האחרות, שאם תנשור הקליפה מהחטה התחתונה שבשבולת, יפלו כל הקליפות והחטים שמעליה עד ראש השבולת. ולפיכך כל הקליפות מצטרפות.

ומקשינן: **בשלמא עיליתא —** השורות העליונות של החטים, **צריכי לתתיתא —** לשורות שמתחתיהן, לפי שמבלעדיהן יפלו גם העליונות. **אלא תתיתא — מאי צריכא לעיליתא?** שגם ללא השורות העליונות מתקיימות התחתונות, ואין הם שומרים עליהם. ואם כן למה מצטרפות הקליפות של החיטים העליונות עם החטים שבשורות התחתונות? (45)

יותר מאשר דבר שאינו בריה?

44. כתב רש"י, דהוה מצי לתירוצי בריה שאני וכדלעיל, כלומר, שרב אושעיא לא הסתפק בשני שומרים של בריה שלמה שהם מצטרפים, אלא דשינויא דחיקא הוא. ותמהו הרש"ש והחזון איש מנין לו לרש"י שגם לחיסרון הזה יועיל בריה, הרי כל מה שמצינו שמועיל בריה זה רק לחיסרון בחשיבות, שהטעם שאין שומר לפחות מפול זהו משום שאינו חשוב, ולזה יועיל שומר לבריה. אך לחיסרון בשיעור לא מצינו, שהרי גם בבריה שלמה צריך שיהיה כביצה בשביל לקבל טומאה, שאם לא כן, אין צריך את הצירוף של הקליפה, ומדוע שתי בריות יצטרפו לכביצה

45. בקונטרס טהרת חולין הקשה, מדוע לא נצרף את השורה העליונה עם כל החיטים ועם כל הקליפות, ויהיה כאן שיעור כביצה, הרי כל הקליפות שומרות את השורה העליונה, שבלעדי כל אחת מהם לא תשאר השורה העליונה, ואם כן יש כאן אוכל שיכול להצטרף עם האוכלים ועם השומרים? ובשלמא לשיטת החזון איש שגם בזה הסתפקה הגמרא, כיון שהקליפות לא יכולות להצטרף עם כל החיטים, אי אפשר לתרץ כן. אך לשיטת הרש"ש בדעת רש"י שבאופן זה

שיעור כביצה (46).

גופא: שני עצמות ועליהן שני הצאי זיתים, והכנים ראשיהן השניים שאין עליהן בשר לבית, והבית מאהיל עליהן — הבית טמא.

יהודה בן נקופא אומר משום רבי יעקב: היאך שני עצמות מצטרפין לבזית?

אך עצם שיש עליה כזית בשר, לכולי עלמא היא מכניסה את הטומאה לבית.

אמר ריש לקיש: לא שנו אלא עצם משום דהוי יד לבשר, אבל נימא [שערה שעל העור] לא הויא יד.

שאיין השערה יכולה לשמש כבית אחיזה לבשר, כיון שהיא מתנתקת על ידי האחיזה, [ואף שהשערה נחשבת "שומר" לבשר, והשומר מכניס ומוציא את הטומאה אף שאינו משמש בית אחיזה לאוכל, מכל מקום אינה מכניסה את הטומאה, לפי שאין

השערה שומרת אלא את הבשר שכנגדה, והכא איירי כשאין כזית בשר כנגד השערה].

ורבי יוחנן אמר: אפילו נימא נמי הויא יד; ומביאה את הטומאה לבית.

איתיביה רבי יוחנן לריש לקיש: תנן: עור שיש עליו כזית בשר נבלה, הרי הנוגע בציב [תלתל בשר] היוצא ממנו, או בשערה שכנגדו מעברו השני של הכזית בשר — טמא!

ודיין רבי יוחנן: מאי לאו, הא דשערה מטמאת — משום יד הוא דמטמאת. הרי ששערה יש לה דין יד, וקשיא לריש לקיש!?

ומתריצין: לא משום יד היא מטמאת, אלא משום שומר היא מטמאת. ובאופן שהשערה היא כנגד הבשר. [וכן מדוייק כבריייתא "בשערה שכנגדו", ומשמע שהשערה שאינה כנגד הבשר אינה מטמאת, ולפי רבי יוחנן שהנידון הוא משום יד צריך לדחוק

שהרי בדבריו יש מקום לטעות שאפילו אם יש בשומר אחד עם האוכל שלו שיעור כביצה אינם מצטרפים, משום שחילק את השומר?

ובים של שלמה הקשה, מדוע פסק הרמב"ם לקולא, שאינם מצטרפים, הרי הגמרא נשאת בספק? ותירץ, שהרמב"ם סמך על דברי הגמרא "בקולחא ומשום יד", ולא קאמר דלמא בקולחא, ומשמע שבתורת ודאי אמר כן ולא בתורת דחיה, לפי שהלכה שאינם מצטרפים.

וברמב"ם [שם ה"ד] הביא את דברי תנא דבי רבי ישמעאל, שהחייטים בקליפתן מצטרפות. והקשה החזון איש שם, הרי הרמב"ם פסק ששני שומרים אינם מצטרפים, והיה לו לומר דדוקא בחייטי דשמעון בן שטח שיש בכל אחד מהם כביצה הם מצטרפות?

לא הסתפקה הגמרא, והאוכל שבאמצע מצטרף עם שניהם ושוב כולם מקבלים טומאה, קשה טובא, מה הקשתה הגמרא?

ועוד יש לעיין אף לשיטת החזון איש, מדוע הוצרכה הגמרא להעמיד כשיש בחד דרא שיעור כביצה, הרי גם באופן שיש בקליפה התחתונה עם כל החייטים שיעור כביצה כולם מצטרפים, שהרי הקליפה התחתונה שומרת את כולם, ומעתה כל החייטים יכולות להצטרף לשיעור כביצה עם הקליפה התחתונה? וצ"ע.

46. הרמב"ם [פ"ה ה"ג] פסק ששומר אוכל שחילקו אינו מצטרף עם האוכל. והעיר החזון איש [עוקצין א ה], מדוע לא פירש הרמב"ם את דבריו, שהספק הוא האם שני שומרים מצטרפים,

ש"כנגדו" לאו דוקא].

ומקשינן: ומי איכא שומר על גבי שומר?

והרי העור הוא השומר של הבשר, והשערה שעל גבי העור אינה אלא שומר על גבי שומר, ולעיל הוכחנו שאין שומר על גבי שומר.⁽⁴⁷⁾

ומתריצין: הלחולי מחלחל. השערה מחלחלת ומנקבת את העור ומגיעה עד הבשר, ובכך היא נחשבת שומר על הבשר עצמו.

מתקיף לה רב אחא בר יעקב: אלא מעתה, דאמרת שהעור יש בו נקבים המחלחלים עד לבשר — תפילין היכי כתבינן? הא בעינן כתיבה תמה, שלמה, דרתיב "וכתבתם" ודרשינן וכתב — תם, וליכא! שהרי כיון שיש נקבים בעור, מופסקת הכתיבה על ידי הנקבים, ואין היא כתיבה "תמה"!

ומתריצין: אישתמיטתיה לרב אחא בר יעקב הא דאמרי במערבא: כל נקב שהוא קטן, שהדיו עובר עליו וסותם אותו — אינו נקב. כי על אף הנקב, לא נראית בו האות חלוקה לשתיים, ונקבים אלו שבעור שנעשים על ידי השערות, אף הם קטנים הם, והדיו עובר עליהם.

ואיבעית אימא: כוליה מתניתין, בין הציב ובין השערה, משום יד הם מטמאין. ולא תיקשי לריש לקיש דאמר שהנימא אינה יד. כי יש לתרץ כדאמר רבי אלעא על שאלה אחרת "במלאי שבין המלאים", הכא נמי יש לתרץ דמיירי בנימא שבין הנימין. שיש שם הרבה שערות, ואפשר לאחוז באמצעותן את הבשר, והן לא יתנתקו ממנו, ולכן חשיבי "יד".

וריש לקיש מיירי בנימא אחת בלבד, דלא הוי יד, לפי שהיא מתנתקת בעת האחיזה.

ומבארינן: והיכא אתמר הא דרבי אלעא?

אהא דתנן: מלאי [שערות] שבראש השבלים — מטמאין ומטמאין כדין יד, לפי שהן יד לשבלים, ואינן מצטרפין, לפי שהשער שבראשי השבלים אינו שומר אותן.

והוינן בה: מלאי — למאי חזי בתור יד? שהרי הוא מתנתק כשאוהזין בו את השכולת?

ועל זה אמר רבי אלעא: במלאי שבין המלאים! שיש הרבה שערות על השכולת, ואינן מתנתקות בשעת האחיזה⁽⁴⁸⁾.

ולכן לפי רבי יוחנן שהשערה מטמאת מדין יד, לא היה קשה שזה שומר על גבי שומר, ורק לפי ריש לקיש שאין השערה משמשת כיד, אלא היא מכניסה את הטומאה מדין שומר, שייך להקשות על זה ומי איכא שומר על גבי שומר.

48. רבי אלעא חידש, מאחר והשערה ראויה לאחוז בה את השיכולת ביחד עם שערות נוספות, הרי כל אחת מהן מטמאת מדין יד, אף

47. אף שהנידון בסוגייתנו הוא שהשומר יועיל להוציא את הטומאה, [שהרי בטומאת מת ונבלה אין השומר מצטרף], מכל מקום אין שומר על גבי שומר גם לגבי להכניס ולהוציא. אמנם באופן שהשומר עושה גם מעשה יד, כגון שאוחזים את הבשר באמצעות השומר, הרי הוא מועיל להכניס ולהוציא גם כשהוא שומר על גבי שומר, שהרי ביד לא נאמר הכלל הזה, וכל שעושה מעשה יד מועיל להכניס את הטומאה.

הרבה שערות, ולא רק שערה אחת. [אך לריש לקיש שגם שערה אחת שבין הרבה שערות לא הוי יד, על כרחך הברייתא מיירי בדין שומר].

והיבא איתמר דרבי אלעא?

אהא דתנן: המלאי שבשבלים — מיטמאין ומטמאין, ואין מצטרפין?

והוינן בה: מלאי למאי חזי? ועל זה אמר רבי אלעא: במלאי שבין המלאים!

ואיבא דמתני לה להך פלוגתא דרבי יוחנן וריש לקיש

— **אמתניתין דריש פרקין** (51). דקתני **העור** קכ-א

לישנא אחרינא אמרי לה: דרבי יוחנן וריש לקיש לא נחלקו בנימא אחת, דלכולי עלמא לא הוי יד, לפי שהיא מתנתקת⁽⁴⁹⁾, אלא הם נחלקו בהרבה נימים האם הוי יד או לא⁽⁵⁰⁾.

ומקשה רבי יוחנן לריש לקיש מהמשנה ד"הנוגע בשערה שכנגדו טמא" דמיירי, לכאורה, בהרבה שערות, ומבואר דהוי יד! ומתצינן, דההוא משום שומר ולא משום יד. והכי נמי **מסתברא דמשום שומר** הוא. **דאי סלקא דעתך משום יד תיקשי**, דהא קתני "שערה" דמשמע אחת, ונימא אחת למאי חזי?

ודחינן: לעולם משום יד הוא, **וכדאמר רבי אלעא במלאי שבין המלאין, הכא נמי מאי "שערה" בנימא שבין הנימוין** שהיו שם

שאפילו אם יגע אדם בכת אחת בהרבה שערות של הנבלה אינו נטמא], אך צריך ביאור לדעת ריש לקיש מהמשנה בעוקצין שהשערות של השבלים נחשבות ליד, שהרי לדעת ריש לקיש אפילו אם יש הרבה שערות אינן נחשבות יד, ומה החילוק בין שער בהמה לשער השבולת?

51. כתב התפארת יעקב, שלפי הלישנא השלישית שהם נחלקו האם הוי שומר על גבי שומר או שחלחולי מחלחלא, על כרחך הם נחלקו על המשנה כאן ולא על הברייתא של טומאת מת כמו לפי שני הלשונות הראשונות, כי בטומאת מת העור נחשב כחלק מהמת, ואינו נצרך לדין שומר, ואם כן השערות לכולי עלמא מטמאות מדין שומר, ואין זה נחשב לשומר על גבי שומר, שהרי יש כאן רק שומר אחד, ורק בטומאת נבלה וטומאת אוכלים, שהעור מצטרף או מוציא את הטומאה רק מדין שומר, בזה הם נחלקו האם השערה נחשבת שומר על גבי שומר.

שרק שערה אחת נגעה בשרץ, שהיא בפני עצמה אינה ראויה לאחיזה. וכן סובר ריש לקיש שאף ששערה אחת אינה מטמאת מדין יד כיון שאינה ראויה לאחיזה, מכל מקום, כשהיא עם שערות אחרות והיא ראויה על ידיהם לאחיזה, הרי כל אחת מהן מטמאת מדין יד. אך רבי יוחנן חולק על חידוש זה, והוא סובר שאילו שערה אחת לא היתה ראויה לאחיזה, הרי גם כשהיא עם שערות נוספות לא היתה מטמאת מדין יד, וכן רבי יוחנן חולק על החידוש שהשערה חלחולי מחלחלא, ולכן יש לו הכרח מהברייתא שאף לשערה אחת יש דין יד, ולכן הוא הוכרח לדחוק את הברייתא ש"כנגדו" לאו דוקא, וכן ביארו הרמב"ן הרשב"א והר"ן.

49. כן כתב התפארת יעקב, עיי"ש.

50. וסברת ריש לקיש, מאחר וכל שערה כשהיא בפני עצמה אינה ראויה לאחיזה, אין לשערה שם יד אף כשהיא עם הרבה שערות, [ומסתבר